

на специализацията и разделението на труда са най-важният измерител на икономическия просперитет на една страна според Смит (Schumpeter, 1965, с. 248): “Разделението на труда ще увеличи и подобри производителните сили на труда повече от всичко друго” (Smith, 1976, (1776), с. 9)⁶. Оттогава насам ролята на разделението на труда и специализацията за увеличаване на благосъстоянието на обществата е останала неоспорена в икономическата наука (North, 1987, с. 419). Д. Рикардо обосновава с теорията за сравнителните предимства преимуществата от разделението на труда при международна търговия (Ricardo, 1951 (1821), разд. 17). Н. Калдор счита засиленото разделение на труда и специализация в модерната промишленост за източник на нарастващи ефекти от мащаба (Kaldor, 1972). Норт в крайна сметка посочва разделението на труда и специализацията като основа за просперитета и на съвременните общества (North, 1987, с. 419)⁷.

Това, което разделя Норт от Смит, е допускането при Норт, че постулираното от Смит спираловидно развитие (разделение на труда/специализация → повишена производителност → нарастващ доход на глава от населението → увеличаване на ширината на пазарите → по-висока степен на разделение на труда и т.н. ...) е прекъснато от високите ТР на пазарната размяна. Разделението на труда, освен че понижава производствените (трансформационните) разходи, увеличава ТР. Хоризонталното разделение причинява външни (пазарни) ТР, а функционалното - вътрешни (организационни) (за връзката между ТР и разделение на труда вж. Radner, 1992). Дългосрочно нарастващите ТР ограничават ширината на пазарите, което, от своя страна, противодейства на по-нататъшното увеличение на разделението на труда и специализацията, т.е. на производителността, а следователно и на икономическия растеж.

⁶ Процесът включва, от една страна, формирането на самостоятелни пазарни единици, а от друга - функции и професии в рамките на отделните стопански субекти. В първия случай се касае за хоризонтално разделение на труда, а във втория - за функционално.

⁷ Единствено дискусиата за отчуждаването на работниците от произвеждания продукт се явява изключение от тази дългосрочна аргументационна линия. Самият Адам Смит посочва опасността от подобно развитие, при което изпълнението на различни взаимосвързани дейности се редуцира до монотонно повторение на едни и същи работни операции. Резултатът е умствено и физическо дегенериране на работниците, несъвместимо не само с ролята им на активни членове на обществото, но и намаляващо производителността на стопанството. По-късно Маркс радикализира този аргумент: само в капиталистическата организация на производството разделението на труда води до отчуждение, тъй като в нейните рамки “всички методи за повишаване на обществената производителна сила на труда (са) за сметка на отделния работник” (Marx, 1975 (1890), с. 674, цит. по Löchel, 1995, с. 36).